

{gallery}content/whatwedo/nan{/gallery}

โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการ แก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน ตามแนวพระราชดำริ

พื้นที่ดำเนินโครงการ

21 หมู่บ้าน ในอำเภอท่าวังผา อำเภอสองแคว และอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดน่าน

- 3 หมู่บ้านในอำเภอท่าวังผา ได้แก่ น้ำปาก ห้วยธนู และห้วยม่วง ครอบคลุมพื้นที่ 34,312 ไร่
- 3 หมู่บ้านในอำเภอสองแคว ได้แก่ ยอด ผาหลัก และน้ำเกาะ ครอบคลุมพื้นที่ 44,406 ไร่
- 15 หมู่บ้านในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ เปียงซ้อ ห้วยฟอง สะจุก สะเกียง บวกอุ้ม ห้วยเตย ห้วยกานต์

บ้านด่าน นาคุ เปียงก่อ ห้วยปุด กิวจันทร์ น้ำรีพัฒนา น้ำช้างพัฒนาและบวกหญ้าครอบคลุมพื้นที่ 171,275 ไร่

ระยะเวลาดำเนินการ

พื้นที่อำเภอท่าวังผา และอำเภอสองแคว 1 มิถุนายน พ.ศ. 2552 - 30 สิงหาคม พ.ศ. 2554

พื้นที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

2 กันยายน พ.ศ. 2553 - 30 สิงหาคม พ.ศ. 2554

การทำงานอย่างบูรณาการ

ด้วยองค์ความรู้จากโครงการพระราชดำริต่างๆ อาทิ โครงการสถานีพัฒนาเกษตรที่สูงตามพระราชดำริ บ้านสะจุก-สะแกียง และความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐทั้งระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น อาทิ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หน่วยงานภาคประชาสังคมท้องถิ่น อาทิ มูลนิธิอีกเมืองน่าน และหน่วยงานภาคเอกชนต่างๆ โดยมีสถาบันปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริให้การสนับสนุนทางการเงิน ประสานความร่วมมือ และบูรณาการองค์ความรู้จากภาคีฝ่ายต่างๆ โดยมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ เป็นผู้ดำเนินการในพื้นที่และถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการพัฒนา

หลักการและเหตุผลในการเลือกพื้นที่

จังหวัดน่านถือเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญของประเทศไทย เนื่องจากร้อยละ 45 ของน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยามาจากแม่น้ำน่าน รวมทั้งยังเป็นป่าต้นน้ำและแหล่งกำเนิดความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญของประเทศอีกด้วย อย่างไรก็ตามเนื่องจากจังหวัดน่านมีเนื้อที่ป่าและภูเขามากถึงร้อยละ 85 และมีพื้นที่ราบเพียงร้อยละ 15 ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมน้อย นำไปสู่การแผ้วถางป่าเพื่อทำการเกษตรในลักษณะหมุนเวียน รวมทั้งมีสภาพปัญหาอื่นๆ ซึ่งเป็นสาเหตุของความยากจนและวงจรหนี้สิน เช่น การขาดองค์ความรู้ การปลูกพืชเชิงเดี่ยวซึ่งส่งผลให้ดินเสื่อมสภาพและผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค การใช้สารเคมีในการเกษตรซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ปริมาณน้ำที่ไหลแรงในหน้าฝนบวกกับความลาดชันของพื้นที่ที่ปราศจากป่าปกคลุม ยังทำให้เกิดภัยพิบัติน้ำท่วมและโคลนถล่มในจังหวัดน่านและส่งผลถึงหลายจังหวัดในภาคกลางอีกด้วย

แนวทางและการกำหนดกิจกรรมการพัฒนา

การพัฒนาตามแนวทางของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะอยู่รอด ระยะอยู่อย่างพอเพียง และระยะอยู่อย่างยั่งยืน เป้าหมายในระยะอยู่รอด ได้แก่

ชาวบ้านหันจากความอดอยาก มีอาหารเพียงพอสำหรับการบริโภคตลอดทั้งปี พ้นจากความเจ็บไข้ แม้ยังมีหนี้สินอยู่ แต่ไม่ต้องกู้หนี้ยืมเพิ่ม การดำเนินโครงการบูรณาการแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน ตามแนวพระราชดำริของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2552 ถึงเดือนสิงหาคม 2554 เป็นการดำเนินการพัฒนาในระยะแรก หรือ “ระยะอยู่รอด” และยังมีโครงการกิจกรรมบางส่วนซึ่งอยู่ใน “ระยะอยู่อย่างพอเพียง” สำหรับชุมชนที่มีความพร้อมแล้ว

- กิจกรรมปรับปรุงน้ำ

เจ้าหน้าที่โครงการฯ ร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่เข้าสำรวจพื้นที่ และพบว่าในพื้นที่มีต้นทูนน้ำปริมาณมากแต่ขาดการบริหารจัดการน้ำ ยกตัวอย่างเช่น ในพื้นที่อำเภอสองแคว มีฝายและอ่างเก็บน้ำเพียงพอ แต่ขาดท่อส่งน้ำเข้าพื้นที่ทำการเกษตร เป็นต้น ทางโครงการฯ จึงร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่แก้ปัญหาระบบน้ำทั้งระบบในพื้นที่ โดยโครงการฯ สนับสนุนอุปกรณ์ในการก่อสร้างทั้งหมด ส่วนชาวบ้านเป็นผู้ลงแรง เพื่อส่งเสริมความเป็นเจ้าของ ระบบน้ำที่ดีขึ้นช่วยให้ชาวบ้านสามารถปลูกข้าวนาได้ 2 ครั้งต่อปี และยังช่วยให้ชาวบ้านสามารถปลูกพืชหลังนา เป็นการเพิ่มรายได้ให้ชาวบ้านหลังฤดูเก็บเกี่ยวอีกด้วย

- กิจกรรมปรับปรุงดิน

โครงการฯ ได้ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ตรวจสอบคุณภาพดินในแต่ละพื้นที่ และพบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่มีปัญหาดินขาดแร่ธาตุ ทำให้ได้ผลผลิตน้อย เกษตรกรจึงจำเป็นต้องถางป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำกิน อันเป็นสาเหตุให้พื้นที่ป่าลดลงอย่างมาก ทางโครงการฯ จึงเข้าไปพัฒนาพื้นที่โดยการขุดนาขั้นบันไดควบคู่ไปกับการปรับปรุงดิน และการปรับปรุงระบบน้ำ เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ซึ่งเป็นการลดการใช้พื้นที่ทำกิน และเพิ่มพื้นที่ป่าไปในเวลาเดียวกัน

- กิจกรรมฟื้นฟูป่า

ทางโครงการฯ จัดตั้งกองทุนพืชเศรษฐกิจที่สนับสนุนการปลูกพืชท้องถิ่นเพิ่มเติม เป็นการส่งเสริมให้ชุมชนช่วยกันดูแลป่าที่เอื้อประโยชน์ให้กับชุมชน และสร้างรายได้ให้กับชุมชนในระยะยาว เช่น ตำบ หวาย ต้นกฤษณา เป็นต้น โดยทำควบคู่ไปกับการทำฝายอนุรักษ์เพื่อชะลอการไหลของน้ำและเพิ่มความชุ่มชื้นให้ระบบนิเวศต้นน้ำ

- กิจกรรมกองทุนปศุสัตว์แบบครบวงจร

ในพื้นที่มีปัญหาเนื้อสัตว์ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ชาวบ้านต้องซื้ออาหารจากนอกพื้นที่เป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีปัญหาอัตราการตายของสัตว์ในพื้นที่ค่อนข้างสูง ทางโครงการฯ จึงจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการเลี้ยงสุกรและไก่อย่างครบวงจร เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน ควบคู่ไปกับกองทุนอาหาร และกองทุนรักษาโรค เพื่อลดอัตราการตายและเพิ่มอัตราการเกิดของสัตว์ในพื้นที่และเพิ่มปริมาณอาหารในชุมชนด้วย ซึ่งหากเหลือจากการบริโภค ชาวบ้านสามารถนำสัตว์ไปขายเพื่อเพิ่มรายได้ โดยการบริหารจัดการกองทุนทั้งหมดดำเนินการโดยคนในพื้นที่ซึ่งถือเป็นการช่วยส่งเสริมการเรียนรู้การบริหารจัดการกองทุนไปในตัว

- กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ: กองทุนหัตถกรรมและกองทุนเพิ่มมูลค่า

ทางโครงการฯ ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนอาชีพที่ชาวบ้านในทำอยู่แล้ว เช่น ส่งเสริมกองทุนงานหัตถกรรมจากแห่่ง ในพื้นที่อำเภอท่าวังผา เพื่อส่งเสริมการเพิ่มรายได้ อีกทั้งยังสนับสนุนการเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน เช่น กองทุนน้ำพริกมะแขว่น ด้วยการช่วยพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และส่งเสริมด้านการตลาด และกองทุนเครื่องสีข้าวและข้าวโพด ด้วยการสนับสนุนเครื่องสี แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นชาวบ้านจะต้องบริหารจัดการกองทุนทั้งหมดด้วยตัวเอง

ชาวบ้านได้อะไร

- ด้านเศรษฐกิจ

ในปี พ.ศ. 2552 ใน 3 อำเภอพื้นที่โครงการฯ มีพื้นที่รับน้ำ 2,192 ไร่ ในปี พ.ศ.2553 การพัฒนาคุณภาพดินและระบบน้ำทั้งระบบโดยทำให้พื้นที่รับน้ำใน 3 อำเภอ พื้นที่โครงการฯ เพิ่มขึ้นเป็น 3,555 ไร่ สามารถผลิตข้าวได้ 1,826 ตันต่อปี ทำให้ชุมชนในพื้นที่มีข้าวพอกิน เสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร นอกจากนี้ ชาวบ้านยังสามารถปลูกพืชสวนครัว พืชหลังนา และไม้ผล ที่ชาวบ้านสามารถเก็บกิน เก็บเกี่ยว เพื่อลดรายจ่ายในครัวเรือน เพิ่มรายได้ และสามารถชำระหนี้สินเดิมคืนได้บางส่วน อีกทั้งยังมีพืชเศรษฐกิจที่จะเป็นรายได้ในระยะยาว กิจกรรมกองทุนปุ๋ยสัตว์อย่างครบวงจรที่ดำเนินการโดยคนในพื้นที่เอง ยังช่วยลดอัตราการตายของสัตว์ซึ่งเป็นเสมือนสินทรัพย์ของชาวบ้านในพื้นที่ เป็นการเพิ่มผลผลิตปศุสัตว์ในพื้นที่โครงการฯ และสร้างแหล่งโปรตีนอาหารและรายได้ที่มั่นคง

- ด้านสังคม

การพัฒนาด้านสังคมที่เห็นได้ชัด คือ การเสริมศักยภาพในระดับบุคคลและชุมชน ดังจะเห็นว่าโครงการฯ ได้คัดเลือกอาสาสมัครพัฒนาชุมชนเพื่อทำงานในพื้นที่ร่วมกับโครงการฯ โดยการทำงานช่วยพัฒนาทักษะและความรู้ที่จำเป็น พร้อมทั้งปรับทัศนคติและสร้างแรงจูงใจในการทำงานร่วมกันเป็นทีม ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนด้านบุคลากรที่มีความเข้มแข็งและเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ตามหลักการการพัฒนาของมูลนิธิฯ ที่ส่งเสริมให้ชุมชนลุกขึ้นมาร่วมทำการพัฒนาด้วยตนเอง อีกทั้งการจัดตั้งกองทุนต่างๆ ที่ล้วนต้องบริหารจัดการโดยคนในชุมชน ยังช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่ามีชาวบ้านบางส่วนเริ่มย้ายกลับมาทำงานอยู่ในชุมชนเดิมของตน

- ด้านสิ่งแวดล้อม

แม้ว่าในช่วงระยะเวลาการพัฒนาเพียงสั้นๆ ในช่วง 2 ปีแรก จะไม่เห็นผลกระทบต่อด้านสิ่งแวดล้อมชัดเจนนัก เนื่องจากการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนานเพื่อให้เห็นผลความเปลี่ยนแปลง แต่เจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้ปลูกฝังให้ชุมชนเข้าใจถึงความสำคัญในเรื่องสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ อีกทั้งกิจกรรมหลายกิจกรรมของโครงการฯ ยังเป็นการปูทางไปสู่การคืนผืนป่าให้กับจังหวัดน่านในอนาคต ยกตัวอย่างเช่น การสร้างฝายอนุรักษ์เพื่อคืนความชุ่มชื้นให้กับป่า และชะลอความแรงของน้ำ อันอาจเป็นสาเหตุของน้ำป่าและการพังทลายของหน้าดิน การทำนาขั้นบันไดและกองทุนเมล็ดพันธุ์ต่างๆ ช่วยให้ชาวบ้านสามารถใช้พื้นที่ทำกินเดิมได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด โดยไม่ต้องทำไร่หมุนเวียนและแผ้วถางป่าเพิ่มขึ้นทุกปี นอกจากนี้การเริ่มปลูกป่าใช้สอยและป่าเศรษฐกิจยังส่งเสริมแนวทางให้คนอยู่ร่วมกับป่า และเป็นกุศโลบายในการคืนผืนป่าให้กับธรรมชาติอีกด้วย

- ปัจจุบันกับการถ่ายโอน

เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม 2554 เพื่อส่งเสริมความเป็นเจ้าของ และให้ชุมชนสามารถพัฒนาต่อยอดกิจกรรมพัฒนาในพื้นที่ต่อไปได้อย่างยั่งยืน มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ได้ส่งมอบกิจกรรมพัฒนาของโครงการฯ ให้อยู่ภายใต้การดำเนินการของชุมชนทั้งหมด โดยมีสถาบันปิดทองหลังพระฯ เป็นผู้ติดตามผลและให้การสนับสนุนต่อไป ทั้งนี้อาสาสมัครพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ที่ได้รับการฝึกอบรมตั้งแต่เริ่มโครงการฯ และปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโดยตลอด จำนวน 52 คน ยังคงอยู่ในพื้นที่ และเป็นผู้นำรุ่นใหม่ ที่รับช่วงต่อในการประสานงานและดำเนินกิจกรรมพัฒนาของโครงการต่อไป ในด้านการบริหารจัดการแต่ละหมู่บ้าน มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านที่เป็นคนของหมู่บ้านเองขึ้นมา เพื่อบริหารกิจกรรมต่างๆ ทั้งกองทุนระบบน้ำ กองทุนเมล็ดพันธุ์ กองทุนปุ๋ยสัตว์ กองทุนแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และคณะกรรมการป่าชุมชน

ทุกวันนี้ โครงการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบบูรณาการ แก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่จังหวัดน่าน ตามแนวพระราชดำริ

เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของโครงการมหาวิทยาลัยที่มีชีวิตของมูลนิธิแม่ฟ้าหลวงฯ ที่มีผู้สนใจมากมายเข้าไปศึกษา

แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางพัฒนาแบบช่วยเขาให้เขาช่วยตนเอง

โดยมีอาสาสมัครพัฒนาท้องถิ่นและชาวบ้านที่ได้รับประโยชน์ทำหน้าที่ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่พวกเขาได้ลงมือทำและเห็นผลสำเร็จด้วยตัวเองแล้ว